

II. HRVATSKI KONGRES PRIMIENJENE PSIHOLOGIJE »ZAŠTITA ZDRAVLJA DJECE I MLADIH« Opatija, 3. - 7. lipnja, 2009.

Drugi hrvatski kongres primijenjene psihologije pod nazivom »Zaštita zdravlja djece i mladih« održan je u Opatiji od 3. do 7. lipnja 2009. u organizaciji Hrvatske psihološke komore i suorganizaciji Hrvatskog psihološkog društva. U sklopu kongresa održano je 8 pozvanih predavanja, 90 usmenih izlaganja u okviru pojedinih znanstveno-stručnih sekcija, 8 okruglih stolova, 4 radionice i dvije poster sekcije, na kojima su izložena 22 postera. Na kongresu su osim psihologa sudjelovali i mnogi socijalni pedagozi, socijalni radnici, pedagozi, liječnici te drugi stručnjaci srodnih zanimanja.

Posebnu važnost kongresu dalo je osam pozvanih predavanja. N. Anić istaknula je da iako su znanstvenim istraživanjima i kliničkim opažanjima utvrđeni mnogobrojni rizični i zaštitni faktori mentalnog zdravlja djece, te se spoznaje uglavnom koriste kod djece kod koje je već utvrđeno neko odstupanje, a znatno manje u preventivne svrhe. Postavljen je izazov psiholozima i pripadnicima srodnih struka za stvaranjem cjelovitog i strukturiranog sustava zaštite mentalnog zdravlja kojim bi bila obuhvaćena sva djeca. Pravobraniteljica za djecu M. Jelavić podsjetila je na brojne pozitivne pomake u području promicanja i zaštite dječjih potreba i prava, ali je istodobno izrazila i zabrinutost oko manjkavosti funkcioniranja njihove zaštite. Kao poseban problem u Hrvatskoj istaknula je nasilje nad djecom i među djecom, apelirajući na još uvijek nedovoljnu učinkovitost pojedinih škola, centara za socijal-

nu skrb i policije u reakcijama na prijavljeno nasilje. Spomenula je kako obiteljski centri u javnosti još uvijek nisu prepoznati kao mjesto gdje korisnici mogu dobiti podršku, savjet ili konkretnu pomoć, a ukazala je i na sporost u donošenju ključnih sudskih odluka o kojima mnogoj djeci ovisi budući život. Kao važan problem navodi nekoordiniranost institucija i stručnjaka uključenih u zaštitu djece te ističe važnost bolje povezanosti i suradnje. M. Grubić predstavila je posebnu granu primijenjene psihologije koja se bavi radom s djecom u medicinskom okruženju koje nije psihijatrijsko. Riječ je o pedijatrijskoj psihologiji, koja je u svijetu jasno prepoznata, ali se u Hrvatskoj svega desetak psihologa bavi tim područjem. Ističe kako pedijatri jasno iskazuju potrebu za suradnjom sa stručnjacima koji imaju iskustva u pružanju pomoći bolesnoj djeci, ali naš sustav zdravstva ne uključuje psihološku djelatnost kao sastavni dio zbrinjavanja bolesnika. G. Buljan-Flander govorila je o važnosti teorije privrženosti u objašnjenju nasilnog ponašanja mladih te ističe da se pravovremena prevencija usmjerena na podršku i edukaciju obitelji pokazala dugoročno efikasnom, ali i da je adolescencija kao razdoblje transformacija u emocionalnom, kognitivnom i ponašajnom sustavu dobra prilika da se korigiraju antisocijalna ponašanja, kroz intervencije usmjerene na kognitivno-afektivne sheme adolescenata i njihova očekivanja u odnosu na sebe i druge. D. Ajduković govorio je o ulozi psihologa unutar multidisciplinarnе i međusektorske suradnje u suzbijanju obiteljskog nasilja. Izdvojio je neka područja vodeće uloge psihologa: procjena potreba žrtvi i počinitelja i razvijanje intervencijskih programa, vođenje promjene destruktivnih uvjerenja žrtvi i počinitelja, stručna podrška žrtvi i tretman počinitelja nasilja, utvrđivanje odvijanja samog nasilnog događaja za potrebe pravosudnih postupaka, podizanje opće razine svijesti i širenje znanja o uzrocima, rizičnim okolnostima i posljedicama obiteljskog nasilja te zagovaranje suvremenih i na dokazima utemeljenih tretmana svih uključenih u obiteljsko nasilje. Kao teškoće s kojima se psiholozi pritom nerijetko susreću navodi psihijatrizaciju obiteljskog nasilja, radikalno feminističko gledište i usko legalističko gledište na dinamiku nasilnog odnosa. K. Lacković-Grgin govorila je o doživljajima i praksi roditeljstva u različitim životnim razdobljima. U svom izlaganju strukturirano je iznijela i raspravila neke posebnosti roditeljstva s obzirom na razvojne značajke roditelja i djece. Načela roditeljstva i podrške roditeljstvu u preporukama Vijeća Europe predstavila je N. Pečnik, istaknuvši polazište danih preporuka u UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta, njihovu utemeljenost na znanstvenim spoznajama iz područja razvojne i socijalne psihologije te rezultatima evaluacijskih istraživanja intervencija s roditeljima. Pritom se određenje roditeljstva u najboljem interesu djeteta temelji na četiri skupa roditeljskih ponašanja koja su vezana za potrebe i prava djeteta: brižno, njegujuće i osjetljivo ponašanje, pružanje strukture i usmjeravanje djeteta, uvažavanje djetetove osobnosti te osnaživanje. Nadalje, Preporuka Vijeća Europe poziva da se osiguraju potrebni uvjeti i podrška roditeljstvu, a razrađuju se i uloga i odgovornosti stručnjaka koji rade s djecom, roditeljima i obiteljima te načela koja trebaju biti u podlozi tog rada. A. Došen govorio je o razvoju skrbi za mentalno zdravlje djece i mladih s intelektualnim teškoćama iz europske perspektive. Izvijestio je o osnovanoj Europskoj udruzi za mentalno

zdravlje osoba s intelektualnim teškoćama te kako u mnogim zemljama već postoji ili se radi na subspecijalizaciji stručnjaka (npr. psihijatar, psihologa, pedagoga i dr.) za timski rad na polju mentalnog zdravlja osoba s intelektualnim teškoćama.

U okviru kongresa održano je i osam okruglih stolova na kojima se raspravljalo o različitim pitanjima važnima u kontekstu zaštite djece i mladih. Na okruglom stolu I. Vlašić-Cicvarić i M. Grubić postavilo se pitanje ima li kronično bolesno dijete u Hrvatskoj pravo psihološku potporu? Okrugli stol koji je vodila V. Vlahović-Štetić nosio je naziv Darovita djeca i mladi: zakoni, pravilnici i struka. U okviru okruglog stola G. Lugomer Armano stručnjaci iz područja psihološkog savjetovanja mladih iznosili su svoja iskustva, savjete i dileme u tom području. O spremnosti djeteta za školu razgovaralo se za okruglim stolom M. Jeić i I. Jukić Lušić. Teme iz područja roditeljstva i potpore roditeljstvu raspravljale su se na dva okrugla stola. Tako su Lj. Duspara, D. Matoš i S. Pribela-Hodap potaknule diskusiju na temu mitova o roditeljstvu koji se javljaju kod građana Hrvatske, uključujući roditelje, ali i stručnjake, a na okruglom stolu koji su organizirale B. Starc, R. Kraljević, A. Pleša, B. Profaca i A. Uranija razgovaralo se o tome kakvu pomoć psiholozi nude roditeljima. H. Sveško-Visentin, M. Graovac i K. Benić Salamon organizirali su okrugli stol na temu Razumijevanje posebnosti adolescencije u zaštiti mentalnog tjelesnog zdravlja: Zbilja ili želja? Raspravu o stanju i razvoju sustava prevencije poremećaja u ponašanju i promocije mentalnog zdravlja u Republici Hrvatskoj priredili su S. Grozić Živolić, S. Rajić i D. Roviš, a posljednji okrugli stol na kongresu održala je K. Bosnar na temu tjelesne aktivnosti djece i mladih.

Usmena izlaganja bila su organizirana u sljedeće sekcije: Tjelesna bolest i psihičko zdravlje u djece, Djeca predškolske dobi, Dijete i škola, Nasilje u obitelji i među vršnjacima, Psihoterapija i savjetovanje djece i mladih, Roditeljstvo, Adolescencija, Prevencija mentalnog zdravlja (moramo upozoriti na omašku organizacijskog odbora u kreiranju naziva ove sekcije: Zašto bi itko poželio prevenirati/spriječiti mentalno zdravlje?), Djeca s teškoćama u razvoju, Djeca, mladi i sport. Iz različitih sekcija istaknut ćemo samo one radove koji su na nas ostavili poseban dojam ili za koje smatramo da su od posebnog značaja za područje socijalnog rada.

Sekcija o *roditeljstvu* odvijala se u tri bloka. U jutarnjem bloku J. Obradović i M. Čudina-Obradović prikazali su rezultate istraživanja stavova prema rađanju djece i fertilitetnog ponašanja te ponudili vlastito viđenje implikacija rezultata za obiteljsku politiku. E. A. Delale izvijestila je o odrednicama i povezanosti korektivnih i preventivnih roditeljskih odgojnih postupaka te o učestalosti korištenja korektivnih postupaka kažnjavanja i alternativa kažnjavanju. U nastavku su A. Brajša-Žganec i sur. prikazali rezultate istraživanja koji pokazuju kako zajedničke aktivnosti članova obitelji pridonose obiteljskoj koheziji. Sekcija je nastavljena izlaganjem A. Tokić i N. Pećnik koje su predstavile novo konstruiran »Upitnik percipiranog roditeljskog ponašanja u kontekstu samootkrivanja adolescenata«. Upitnik pokazuje dobre metrijske karakteristike, a kreiran je na temelju izjava adolescenata (u okviru provedenih fokusiranih grupa) o roditeljskim ponašanjima koja ohrabruju, odnosno ohrabruju njihovo samootkrivanje i povjeravanje roditeljima. Rezultati na Upitniku dobro

predviđaju samootkrivanje roditeljima o dnevnim aktivnostima te osjećajima i brigama, što ukazuje na njegovu dobru prediktivnu valjanost. Jutarnji blok završio je zanimljivim izlaganjem J. Pregrad u okviru kojeg je postavljena važna dilema treba li u okviru programa za roditelje poučavati roditelje ili je mnogo bolje rješenje trenirati njihovu kompetentnost. Tako Modusov Trening roditeljske kompetentnosti – Želim, hoću, mogu drugačije! ne dijeli savjete i ne uči roditelje ispravnim postupcima, nego se kroz samo-uvide i učenje o sebi i odnosima povećava osjećaj osobne kompetentnosti i roditeljska odgovornost. Izlaganje je potaknulo žustru raspravu. U popodnevnom bloku predstavljen je rad u sklopu nekoliko programa, radionica, treninga i savjetovališta za roditelje u Hrvatskoj: Modusov trening roditeljske kompetentnosti, savjetovalište za roditelje »Hrabri telefon«, radionice za roditelje »Rastimo zajedno« pod stručnim vodstvom N. Pečnik i B. Starc (osmišljene u okviru šireg UNICEF-ovog programa podrške roditeljstvu »Prve tri su najvažnije«), itd. Posljednji blok bio je obilježen tematikom brakorazvoda i posvajanja. D. Osmak –Franjić upozorila je na kršenja prava djeteta tijekom ili nakon razvoda braka te ukazala na potrebu bolje zaštite djece u postupcima vezanim uz prekid zajednice života roditelja. Najčešće se radi o manipulaciji djecom (slanje negativnih poruka, prikupljanje informacija o kretanju i načinu života bivšeg partnera itd.), često s ciljem otuđenja od drugog roditelja. Osim manipulacije od strane roditelja s kojim dijete živi, u praksi se stručnjaci vrlo često susreću i s manipulacijom od strane roditelja s kojim dijete ne živi. G. Buljan Flander i sur. ističu razvod kao jedan od rizičnih faktora za zlostavljanje i zanemarivanje djece, a tome svjedoči i podatak da su kod 47,7% djece – klijenata Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba roditelji razvedeni, a kod 14% je razvod roditelja u tijeku. T. Žakula Desnica i sur. izvijestili su da se samo u razdoblju od protekle tri godine u stručni tretman u »Tić-u« (Dom za dnevni boravak djece, Rijeka) uključilo 165 djece zbog sumnje na zlostavljanje od strane jednog roditelja tijekom/nakon razvoda. Ta sumnja je u 45% slučajeva potvrđena, a u 21% slučajeva je postavljena sumnja da se radi o manipulaciji. Upozorili su i na dodatne probleme u praksi koji ne pogoduju djetetu: dugotrajan sudski postupak, dug period do sudske odluke u kojem nije moguće postići sporazum roditelja, a nije izrečena privremena mjera, roditelji koji ne izvršavaju sudske odluke ili manipuliraju djetetom nisu sankcionirani, velika je mogućnost promjene stručnjaka unutar sustava i manipuliranje sustavom itd. Tema brakorazvoda zaključena je izlaganjem M. Marčetić-Kapetanović i V. Grgec-Petroci u kojem je istaknuta važnost stvaranja uvjeta za pozitivno roditeljstvo osiguravanjem pružanja stručne potpore roditeljima s ciljem jačanja roditeljskih vještina i osnaživanja roditelja u situaciji razvoda braka. U nastavku je Đ. Zuliani prikazala talijanski primjer »puta prema posvojenju« koji započinje pružanjem informacija paru o posvojenju uz senzibilizaciju o problematici vezanoj uz ovaj tip roditeljstva (potencijali i ograničenja). Drugi korak sastoji se u evaluaciji para (upoznavanje para, njihove obitelji i konteksta života, očekivanja i dr.). Prikupljene informacije sud koristi u fazi povezivanja para s djetetom kako bi se što bolje spojile karakteristike i očekivanja budućih roditelja i djeteta u svrhu smanjivanja promašaja i odbijanja. Ulaskom djeteta u novu obitelj,

započinje posvojenje u pravom smislu, a u tom razdoblju i djeca i roditelji trebaju najveću pratnju i psihosocijalnu podršku. V. Grgec-Petroci i M. Marčetić-Kapetanović ističu važnost edukacije i pripreme potencijalnih posvojitelja, što je u nekim europskim i američkim državama obvezatna praksa. Prikazan je program edukacije i pripreme posvojitelja koji se u organizaciji udruge »Na drugi način« provodi od rujna 2005. godine.

Sekcija na temu Adolescencija donijela je veći broj usmenih izlaganja, koja su pokrivala veoma različite teme, a ovdje će biti navedene samo neke od njih. O odnosu privrženosti i emocionalne kompetencije adolescenata govorila je K. Križman, ističući rezultate svog istraživanja koji pokazuju da su sigurno privrženi adolescenti emocionalno kompetentniji, bolje izražavaju emocije i njima bolje upravljaju nego nesigurno privrženi. I. Živčić-Bećirević i sur. prezentirale su rad o zastupljenosti psiholoških simptoma kod studenata riječkog sveučilišta, pri čemu se pokazalo da su u skupini ispitanih studenata najizraženiji anksiozni simptomi, koje slijede simptomi depresivnosti. Tri su izlaganja dala uvid u različite vrste ovisnosti adolescenata. M. Jović i sur. proveli su istraživanje o navikama pušenja i konzumiranja alkohola zadarskih studenata te se pokazalo da redovito puši 27,8% studenata, a konzumira alkohol 14,5%. Također je za preventivni rad značajno da se 15. godina života pokazala kritičnim razdobljem za početak konzumacije alkohola i cigareta, a važno je naglasiti i podatak da su studenti prilično loše informirani o štetnosti alkohola. N. Babić i sur. govorili su o razlikama između skupina ovisnika liječenih od alkoholizma i drugih oblika ovisnosti, a P. Tuftan je prezentirao neke karakteristike umrlih ovisnika o psihoaktivnim drogama Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje bolesti ovisnosti Rijeka, Nastavnog zavoda za javno zdravstvo PGŽ. Među prikazanim rezultatima izdvajamo da je prva najčešća droga umrlih ovisnika bila marihuana, a ona se započinje konzumirati u razdoblju od 13. do 18. godine, dok se heroin najčešće započinje užmrkavati u dobi od 17. do 22. godine (s tim da intravenozna primjena heroina slijedi najčešće unutar prve godine dana). D. Ajduković je prezentirao trogodišnji projekt izgradnje kapaciteta za suzbijanje obiteljskog nasilja, koji će provoditi Društvo za psihološku pomoć u suradnji s nizozemskim stručnjacima i domaćim nevladinim organizacijama, a usmjerit će se na prevenciju nasilja u mladenačkim vezama. Konačno, L. Rajhvajn Bulat govorila je o rezultatima istraživanja koje se provodilo sa srednjoškolkama strukovnih škola i gimnazija, a čiji je cilj, među ostalim, bio provjeriti kakva je povezanost seksualnog ponašanja djevojaka s njihovim samopoimanjem i komunikacijom s roditeljima. U prezentaciji je također dana učestalost različitih seksualnih ponašanja adolescentica, s obzirom na vrstu škole i razred koji pohađaju te se, cjelokupno gledajući, pokazalo da više seksualnog iskustva očekivano imaju starije učenice, te one koje pohađaju stručne i strukovne škole.

Što se tiče ostalih sekcija, izdvojit ćemo dva izlaganja iz sekcije Djeca predškolske dobi. A. Mrnjavac je istraživala emocionalne i ponašajne probleme djece samohranih roditelja u predškolskoj dobi i zaključila da takva djeca nisu statistički značajno različita po riziku pojave ili vrstama manifestacije emocionalnih i ponašajnih problema od kontrolne skupine djece sličnih karakteristika koja žive u obitelji s oba roditelja. Nadalje, N. Rakvin ispitala je dobiti

integracije djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtičke skupine. Pokazalo se kako nema razlike u agresivnom ponašanju između djece koja su upisana u redovne vrtičke skupine u kojima nisu integrirana djeca s teškoćama u razvoju i zdrave djece upisane u redovne integracijske skupine, dok na skali prosocijalnog ponašanja upravo djeca iz integracijskih odgojnih skupina pokazuju značajno više rezultate.

U sklopu sekcije Nasilje u obitelji i među vršnjacima izdvojit ćemo izlaganje I. Šakić i sur. koji su svojim istraživanjem pokazali da se devijantno ponašanje dječaka, ali i djevojčica, može objasniti druženjem s devijantnim vršnjacima, roditeljskim nadzorom te impulzivnošću djeteta. Zanimljivo i aktualno istraživanje provele su i N. Špigl i sur., koje su problematizirale izloženost djece nasilju putem mobitela. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su da djeca putem mobitela dobivaju neprimjeren sadržaj (uvrede, prijetnje, sadržaj koji uključuje nasilje i seksualne radnje), a on, pak, izaziva negativne emocionalne reakcije kod djece. Također, velik postotak osnovnoškolaca ne zna kome treba prijaviti primitak takvih sadržaja, a zabrinjavajuć je i postotak onih koji bi dogovorili sastanak ili bez nadzora i dozvole roditelja otišli na sastanak s osobom koju su upoznali putem mobitela.

Na kraju ćemo spomenuti i četiri radionice, na kojima su sudionici kongresa imali prilike sudjelovati. L. Jurčić, K. Vičić i Ž. JerneiĆ-Kraljić vodile su radionicu pod nazivom Četiri stupa odgoja u najboljem interesu djeteta, na kojoj su sudionici sami prošli kroz neke aktivnosti koje se provode s roditeljima i odgajateljima u sklopu projekta »Rastimo zajedno«, koji je sastavni dio UNICEF-ovog programa »Prve tri su najvažnije«, te su promišljali temeljne kategorije roditeljskih ponašanja i vrijednosti. N. Jokić-Begić, A. Vulić-Prtorić, I. Živčić-Bećirević i A. Lauri-Korajlija u svojoj su radionici prezentirale novi klinički instrument višestruke namjene – CORE-OM (*Clinical Outcome in Routine Evaluation – Outcome Measure*). Zanimljivu radionicu održali su i I. Peto i M. Pavlović na temu dječje psihodrame, pri čemu su polaznici sami mogli proći kroz simulaciju jednog susreta kakav se inače prolazi s djecom u terapiji psihodramom. Konačno, V. Ivasović i A. Naumovski proveli su izuzetno korisnu radionicu Male škole znakovnog jezika – Kako znakovni jezik može pomoći djeci koja čuju, na kojoj su u prvom dijelu radionice prezentirali podatke (znanstvene i stručne) o koristi znakovnog jezika za čujuću djecu: čujuća djeca koja u ranoj dobi nauče znakovni jezik brže usvajaju govor, postižu bolje rezultate na testovima inteligencije, imaju bogatiji rječnik i bolje jezične vještine, itd. U drugom dijelu radionice sudionici su imali priliku naučiti nekoliko pojmova, rečenica i fraza na hrvatskom znakovnom jeziku.

Zaključno možemo reći da se na ovogodišnjem kongresu primijenjene psihologije mogao čuti velik broj zanimljivih istraživanja, praktičnih iskustava te stručnih i znanstvenih spoznaja iz područja zaštite i očuvanja mentalnog zdravlja djece i mladih. Detaljnije o navedenim, a i ostalim izlaganjima s kongresa može se pročitati u »Knjizi sažetaka« (ur. Lj. Pačić-Turk, I. Vlašić-Cicvarić i T. Barušić, 2009.).

Priredile: Ana Tokić i Linda Rajhvajn Bulat